

Članak je proizvod dugogodišnjeg rada autorke kroz pružanje psihološke asistencije devojkama i ženama lezbejske orijentacije i edukativne programe iz oblasti različitosti za brojne ženske i mešovite nevladine organizacije; Članak izlazi u okviru psihološkog web savetovališta Labrisa I "nastavlja se" na prethodno objavljeno u januaru 2004.;

INTERNALIZOVANA HOMOFBIJA U SVAKOJ OD NAS

Najčešće ne želimo da mislimo o sebi da smo lično ispunjene homofobijom, jednostavnije nam je da se bavimo onom društvenom. Bezbednije je kritikovati taj «spoljni faktor» koji kao «zvaničan neprijatelj» na objektivan i vidljiv način preti i sprovodi pretnje. Homofobija kod lezbejki je pritajena, često se izvrši zamena teza sa homofobijom koja stiže od okruženja ili ako je kod sebe prepoznamo - nije «in» (čitaj: popularno ili politički korektno) direktno otvoriti ovu temu pred drugima, npr. u aktivističkim krugovima i lezbejskoj zajednici. Veliki je korak od «okruženje je homofobično» do «ja sam homofobična». Nekada devojke i žene polaze od «pa, samim tim što sam lezbejka, kako mogu da budem homofobična», pridružujući najčešće homofobiju za sve one koji su heteroseksualni.

Internalizovana homofobija je osećanje koje unosi najviše osećanja nesigurnosti kod devojaka i žena lezbejske orijentacije i uključuje nepodnošljivost prema samoj sebi. Teško je «priznati» da je prisutno. Uobičajena definicija kaže da se radi o strahu od sopstvene seksualnosti i / ili mržnji prema sebi zbog sopstvene seksualne različitosti. Internalizovana homofobija nastaje tako što u anti-gej društvima mržnja koja je usmerena ka seksualno različitim vodi, ukoliko si lezbejka, mržnji same sebe.

Internalizovana homofobija nastaje zbog intenzivne:

- Društvene homofobije ili, drugim rečima, heteroseksizma koji eksplicitno ili implicitno pretpostavlja da je svako heteroseksualan.
- Institucionalne homofobije koja ostavlja dubok trag na ličnom planu kroz odrastanje, poruke koje šalje okolina (porodica i različite institucije koje formiraju svaku osobu tokom odrastanja i odraslog doba)
- Otvorene homofobije koju čine konkretna iskustva diskriminacije i preživljenih incidenata nasilja zbog toga što ste seksualno različiti.

Funkcija internalizovane homofobije je da zadrži lezbejke «skrivenim i nevidljivim», odnosno «pod kontrolom». Devojke i žene lezbejske orijentacije najčešće saopštavaju da na formiranje internalizovane homofobije utiču: lična predistorija (u primarnoj porodici), loša iskustva u prethodnim saopštavanjima da ste lezbejka i realne okolnosti u okruženju u kojem živimo.

Manifestuje se kroz poricanje sopstvene seksualne orijentacije, sud o samoj sebi, zapravo potvrdu suda koju ima većina o seksualno različitim. Kao da većini kažete «u pravu ste, biti lezbejka nije ok.» Manifestuje se kroz osećanje krivice, stida, sramote, uticaj na zdravlje (kroz anksioznost, depresiju,

samopovredjivanje, pokušaje suicida, itd.), dugotrajno izbegavanje da sebe nazovete lezbejkom, traganje za definicijama «da li sam lezbejka / biseksualna» (odnosno «nadam se da nisam» ili «nisam ni sigurna da želim da znam, jer šta ću ako jesam?»), partnerske odnose (ako je jedna «out», a druga ne, ili ako obe nisu izašle otvoreno sa svojim identitetom), potrebu da se iz postojeće tajnosti ili osećanja gnušanja prema samoj sebi (kao posledice seksualne orijentacije) pobegne «na drugu planetu», itd. Jedan od faktora koji uslovljavaju nasilje u lezbejskim partnerskim odnosima je upravo i internalizovana homofobija.

Logična je potreba za dodatnim saznanjima o različitim seksualnim orijentacijama, jer opresivne strategije uključuju nepružanje ma kojih informacija i znanja o seksualnim različitostima (naročito ne dopuštaju prikaz primera dobre prakse čime izostaju potrebni role-modeli, uzori) i pružanje dezinformacija koje mahom formiraju i podstiču predrasude i stereotipe. O lezbejskoj orijentaciji i svakodnevnici se nije moglo i još uvek se vrlo malo može čitati, slušati... Zbog toga nije redak zahtev za štivom koje bi odgovorilo na pitanja «kako da znam da li sam lezbejka / biseksualna»?

Jedna od situacija koje srećem u svom radu tiče se sličnih pitanja devojaka i žena koje u sadašnjem trenutku prolaze npr. kroz nedovoljno funkcionalan heteroseksualni partnerski odnos. Često direktno i glasno izgovaraju dilemu da «ako se ispostavi» da su lezbejke, da to potpuno potvrđuje ono što se govori o lezbejkama da su frustrirane i sl. Prepoznavanje straha da se autentično radi o lezbejskoj seksualnoj orijentaciji često je otežano ponavljanjem društvenih imperativa i privremenim zaboravljanjem da se u državama koje ne priznaju pravo na seksualnu različitost (ni zakon ni nivo svesti ljudi ne daje to dopuštenje) «uči» biti heteroseksualan. Time niste imali jednaku mogućnost da se odredite za drugu seksualnu orijentaciju. Na mesto svesnosti o opisanom okviru stupa repeticija raznih stereotipa (npr. «zato što nisu našle «pravog» muškarca») i samo-stigmatizacija. Postoji pretnja da će se pripadnost većinskoj (drugim rečima, bezbednoj) kategoriji, zameniti manjinskom, a manjinske su uvek meta većinskih... Neprihvatanje same sebe (u okviru tzv. «svog domaćinstva», tj. lepeze svojih identiteta) dopunjuje se predviđanjem neprihvaćenosti od strane okoline, a može i obrnutim redom.

Učiniti sopstvenu seksualnu orijentaciju dobrodošlom u zbir identiteta koji ima svaka osoba (identitet studentkinje, ćerke, sportistkinje, sestre, dobre organizatorke, frizerke, novinarko, itd.) može biti lakše ukoliko na mesto izričitih i rigidnih društveno (ne)poželjnih kategorija postavimo seksualnost i seksualni identitet kao jedan kontinuum na kojem se nalaze svi. Kontinuum je zamišljen kao duž na čijem je jednom kraju ispisano «heteroseksualnost» a na drugom «homoseksualnost». Na celoj dužini ove duži - «od-do» - možemo zamisliti naše okruženje, sebe. Kontekst koji je svakako više pomažući u sagledavanju i prihvatanju sebe je vidjenje seksualnog identiteta kao kontinuum, kome pripadaju stvarne mogućnosti da se bezbedno dosegne do

ma kog identiteta na zamišljenoj duži. Osoba se može i kretati na istoj, kao i biti ohrabrivana da zauzima različite identitete od kojih svaki ima društvenu dozvolu. U svakom slučaju, u kontekstu poštovanja ljudskih prava, nasuprot svemu što smo mi u ovom društvu učile/i i bile/i izložene/i, ovaj kontekst poznaje demokratičnost, odnosno pravo na različitost.

Primarna porodica i konflikt lojalnosti

(pogledati članak autorke iz januara 2004. na mestu gde se razmatraju specifičnosti procesa razdvajanja od roditelja u adolescenciji)

Internalizovana homofobija se često najjasnije ispoljava u relaciji sa primarnom porodicom. Odluka «reći ili ne reći» da ste lezbejka se pokazuje kao ključna za lični rast devojaka i žena lezbejske orijentacije. Interesantna je dinamika koja opisuje kako rodne uloge, tako i sva posezanja za patrijarhalnim vrednostima, moći i državom. Npr. uzmimo situaciju kada devojka saopštava da majka sumnja ili je već na neki način saznala za njeno zaljublivanje u druge devojke. Time se realno otvara prilika da i otac istu informaciju dozna, pa neka vrsta automatizovanog odgovora na to biva upravo kćerkina molba majci «da ne kaže tati» ili majčin predlog «neću reći tati, ako...». Beležim slučajeve kada ovo uslovljavanje praktično znači: 1) ponavljanje tajnosti (do momenta obelodanjivanja kćerka je već živela svoj identitet u tajnosti i strahu, a razmena između kćerke i majke se čuva kao loša tajna, tj. poruka kćerki je «ti si loša») i / ili 2) ucenjivanje u formi «neću ispričati tati, ako s tim prestaneš, ako nadješ dečka, ako odeš da se lečiš, itd». Ovde vidimo majke kao neumorne čuvarice «glave porodice», oca, kojeg time u ovom trenutku «ne žele da opterećuju», već koristeći moć iz svoje uloge «stuba porodice» pokušava da se pobrine za sve. Neki slučajevi konkretizuju majčin zahtev za pronalaženjem profesionalne pomoći, u formi »traži se heteroseksualna terapeutkinja zaposlena u državnoj ustanovi«. Ovde je značajno uočiti kod devojaka internalizovanu homofobiju kroz repetitivni strah da se terapeutkinji koja npr. ne radi u državnoj ustanovi neće verovati u poslu u kojem je stručna, čak se samim tim razvija pretpostavka da joj «piše na čelu» da nije heteroseksualna. Strah se pojačava time što majka može zahtevati da odlazak kod terapeuta bude zajednički, praktično, majka će odvesti kćerku i imati priliku da upozna stručnjakinju kojoj se obraćaju.

Principijelno, beležim da su se devojke i žene lezbejske orijentacije obraćale i same različitim zdravstvenim institucijama sa brojnim pitanjima koja se tiču sopstvene seksualne orijentacije i često posle nekog vremena od početka terapije, odustajale. Puno njih se javljalo u terapiju i kao akutne probleme saopštavale su neke druge sadržaje, čekajući da postignu dovoljan nivo poverenja u pomagačicu / pomagača da izraze zbog čega su zapravo došle. Iskustva su različita. Negativna iskustva svakako dalje «kopiraju» loša osećanja prema sebi.

Česte su strepnje devojaka i žena da ako roditelji saznaju da je kćerka lezbejka, «da će im se nešto dogoditi». Konkretno formulacije glase da će roditelje time povrediti, da će to uticati na njihovo zdravlje (ili posebno na zdravlje jednog od roditelja koji npr. može biti hronični bolesnik). Važno je razmisliti u čemu se tačno sastoji ova fantazija i koji je to «najgori, crni scenario». Razvijanje ove fantazije u meri «od 101%» je bitno kroz odgovore na pitanja: šta će se tačno dogoditi kada kažete, na osnovu čega su Vam se pojavile ove strepnje, kako se do sada komuniciralo u porodici o nekim spornim temama (neka tema koja se lično na Vas odnosila), šta njihova eventualna negativna reakcija za Vas tačno znači, koliko dugo (prema Vašem najnegativnijem predviđanju) njihova reakcija može da traje («vreme ne stoji u mestu»), kako ćete se Vi sa tim nositi, čime ćete se Vi u svojoj svakodnevnicu baviti za to vreme («da li mogu da živim sa tim»), šta se konkretno u Vašoj svakodnevnicu time menja (npr. da li postoji ekonomska zavisnost od roditelja ili ma koja druga veza od značaja), koliko dugo mislite da će Vaša osećanja trajati i kakav intenzitet predviđate (najčešće devojke predviđaju osećanja odbačenosti, nevoljenosti, i sl.), da li ste u svom okruženju čuli neke primere loše / dobre prakse pri saopštavanju roditeljima, da li Vi lično pamтите primer loše /dobre prakse kad ste nekome ispričali da ste lezbejka, šta mislite šta je uticalo da Vas ta osoba (ne) prihvati...

Najčešće je zajednički imenilac svih strepnji, naravno, poznati strah da će roditelji prekinuti svaki kontakt (ili Vas na neki drugi način kazniti), da će Vas odbaciti, praktično neće više voleti. Važno je razgraditi paralisnost u saopštavanju svog identiteta koja se objašnjava realnom opasnošću po zdravlje roditelja, time što ćete se obavestiti više o ovoj uzročno-posledičnosti koju predviđate, konkretnim podacima koliko je takvih slučajeva zabeleženo, kao i o samoj bolesti roditelja. Niko ne može osobe koje imaju internalizovanu homofobiju da razuveri, već je prihvatanje sebe proces koji osoba mora sama da prodje. Moć internalizovane homofobije se ogleda upravo u stopiranju procesa već u početnim koracima učvršćujući osobu isključivo u strahu i ne dopušta da osoba sagleda celinu svog života u kojoj je odnos sa roditeljima samo jedno od pitanja u odraslom dobu. Neka od navedenih pitanja mogu pomoći u utvrđivanju realnog scenarija umesto «najgoreg». Značaj prolaženja kroz celokupnu fantaziju je u preciznijem lociranju stvarnosti.

Saopštavanje svog identiteta roditeljima je svakako povezana sa nekim konkretnim nepredvidivim ishodima. Paralisnost, često dugogodišnja, se umnogome tiče **konflikta lojalnosti**. Gledano na pojednostavljen i «pitkiji» način, osoba vidi svoj seksualni identitet i porodicu suprotstavljene. Kao dete, uči puno o roditeljskim očekivanjima, od kojih su samo neka primernost, poslušnost itd. Očekivanja takodje odredjuju da se ne smete mnogo razlikovati od konteksta iz kojeg potičete, odnosno za to imate dozvolu kad su u pitanju neke «poželjne različitosti» kao što je npr. steći visoko obrazovanje koje je dozvoljeno da bude više od obrazovanja roditelja (koje će takodje kreirati

određenu dinamiku na relaciji roditelj-dete), ali time i roditelji potvrđuju svoje roditeljstvo kao uspešno i postignuti identitet deteta je s tim u skladu.

Drugačija seksualna orijentacija od većinske predstavlja veliki izazov za sistem vrednosti u porodici i pred detetom je osnovno pitanje «smeš li toliko da se razlikuješ». Drugo pitanje je «smeš li da budeš svoja (autonomna)», koje deca prolaze u odnosu sa roditeljima kroz pitanja izbora prijatelja, profesije, izgleda, partnerke / partnera, itd. Ukoliko se neki segment tvoje autonomnosti kosi sa porodičnim vrednostima, mogu nastati sporne situacije. Biti autonomna znači realizovati svoje identitete. Generacija naših roditelja često nije uspevala u realizaciji ovog cilja, često čujete kako su želeli da budu ili učine «ovo ili ono», ali neke okolnosti to nisu dopustile, kažu da su žrtvovali za decu, česti žal je prisutan u smislu «da sam... gde bi mi bio kraj!». Sve ovo čini nasledje sa kojim deca treba da izadju na kraj. Odluka «da budete svoja (autonomna)» često znači da «budete bolja od svojih roditelja», što je veoma teško sebi dati za pravo usled opisanog konflikta lojalnosti. Neprepoznavanjem ovog procesa kod devojaka i žena kad je u pitanju seksualna različitost, nastaje dugotrajna paralisnost u kojoj se loše osećanje prema sebi intenzivira. Odluku da dopustiš sebi da budeš što jesi je teško doneti i ovaj proces se svakako ne odigrava u celini na svesnom nivou.

Neka od pitanja koja Vam mogu pomoći u proceni koraka u kojem se trenutno nalazite:

- Mogu li da živim sa činjenicom da ću biti slobodna u tome ko sam, a što moji roditelji (majka / otac) nisu nikad bili?
- Da li je moj cilj da čuvam tajnu ili da sebi dopustim da udjem u proces koji će doneti saznanja za moju okolinu doneti saznanja ko sam?
- Kad zamislim sebe kao 40-ogodišnju lezbejku, kako vidim moj odnos sa roditeljima u tom trenutku? (u ovoj mini-fantaziji «kad ću biti spremna da budem otvoreno lezbejka?», godine starosti mogu «kliziti» naviše, npr. 5 ili 10 godina od trenutne dobi čitateljke ovog članka)

Coming out i internalizovana homofobija

Znanje o coming out-u kao dugotrajnom procesu koji u proseku ima trajanje od 10 do 14 godina, pomaže u sagledavanju sopstvenog tempa kojim se krećete kroz taj proces i koliko internalizovana homofobija utiče na Vaš tempo. Takodje, važno je prepoznati ukoliko ste se u nekoj od faza «zaglavili», kao i znati da neke devojke i žene neće dostići integraciju, odnosno sintezu identiteta, kao finalni ishod ovog procesa.

Vivienne Cass predlaže coming out model koji čini šest faza:

Prva faza: **Konfuzija identiteta.** Opšta osećanja da si drugačija.

Druga faza: **Poredjenje identiteta.** Svest o homoseksualnim osećanjima, ipak osoba misli da ovo može biti faza ili da se radi o osećanjima prema jednoj određenoj osobi.

Treća faza: **Tolerancija identiteta.** Jači identitet kao homoseksualna i ona započinje da traga za drugim homoseksualnim osobama.

Četvrta faza: **Prihvatanje identiteta.** Intenziviran kontakt i povezivanje sa drugim homoseksualnim osobama.

Peta faza: **Ponos na svoj identitet.** «Ovo su moji ljudi (ovo sam ja)» faza tokom koje osoba saopštava sve većem broju ljudi da je lezbejka i često počinje da oseća ljutnju prema heteroseksualcima i ne ceni mnoge njihove institucije /kategorije.

Šesta faza: **Sinteza identiteta.** Intenzivna ljutnja iz pete faze nestaje i osoba počinje da manje opaža dihotomiju između heteroseksualnog i homoseksualnog sveta» dok zadržava ponos na lezbejke i gejeve.

Eli Coleman predlaže coming out model koji čini pet faza i fokusiran je na romantične veze.

Prva faza: **Pre-coming out.** Opšta osećanja da si drugačija.

Druga faza: **Coming out.** Osoba postaje svesna homoseksualnih misli ili fantazija, počinje da uspostavlja kontakt sa drugim homoseksualnim osobama, ali zadržava svoj seksualni identitet za sebe pred prijatelji(ca)ma.

Treća faza: **Istraživanje.** Osoba «eksperimentiše» kroz nove socijalne interakcije uz poboljšanje predstave o samoj sebi.

Četvrta faza: **Prva ljubavna veza.** Nakon perioda seksualnog eksperimentisanja, osoba može poželeti stabilniju vezu koja traži posvećenost.

Peta faza: **Integracija.** Njeni «javni i privatni identiteti postaju jedinstvena i integrisana slika o sebi...; ljubavne veze su često karakterisane velikom neposեսivnošću, iskrenošću i uzajamnim poverenjem i mogu biti uspešnije nego prve veze».

Neke životne situacije koje ilustruju kako internalizovana homofobija može usporavati proces coming out-a:

a) STRAH DA ĆE BITI OTKRIVENE - Dve zaposlene žene koje su u dugogodišnjem partnerskom odnosu. Jedna od njih veruje da njena porodica ne zna da je ona lezbejka. Svaki put kada njeni roditelji dodju u posetu, druga se seli u drugu spavaću sobu i stan se posprema tako da ni na jedan način ne ukazuje na lezbejstvo. Ista situacija se može ponoviti i u odnosu na roditelje druge kad dolaze u posetu. Obe misle da ih roditelji vide samo kao dobre cimerke.

b) NELAGODNOST U PRISUSTVU «OČIGLEDNIH» LEZBEJKI - Devojka ne voli mnogo da se pojavljuje na «lezbejskoj sceni», zabrinuta je da je neko ne vidi kad ulazi ili izlazi iz nekih kafića za koje je čula da se tamo sastaje gej populacija. U firmi u kojoj radi postoji jedna žena sa kojom radije ne želi da bude vidjena, jer se «ona tako upadljivo izgleda i ponaša da neko može da počne da povezuje dva i dva».

c) ODBACIVANJE I KRITIKOVANJE SVIH HETEROSEKSUALNIH OSOBA (HETEROFOBIJA) - Žena je aktivno uključena u lezbejsku zajednicu. Radi kao volonterka na telefonu za lezbejke i iznajmljuje stan sa još nekoliko lezbejki. Kad god je moguće, izbegava kontakt sa heteroseksualnim osobama i muškarcima. Kritikuje neke heteroseksualne žene koje poznaje zbog njihovih veza sa muškarcima.

d) UVERENJE DA LEZBEJKE NISU DRUGAČIJE OD HETEROSEKSUALNIH OSOBA - Učiteljica u maloj osnovnoj školi živi 15 godina sa svojom partnerkom. Ne družu se u okviru lezbejske zajednice, ali imaju više prijatelja, većinom heteroseksualnih, sa kojima se redovno družu po kućama. Misle da lezbejke previše ističu svoju seksualnost i da šta ko radi u krevetu je njegova privatna stvar i nikog se ne tiče.

e) PRIVLAČNOST ZA OSOBE KOJE SU NEDOSTIŽNE - Devojka je zaljubljena u svoju najbolju drugaricu «koja je strejt». Drugarica joj predlaže da se preseli kod nje da joj pomogne u otplaćivanju visoke kirije za njen iznajmljen stan. Devojka ima ozbiljne promene raspoloženja. Ako se drugarica prema njoj ok ophodi, oseća ushićenost. Ako je ignoriše ili dovede nekog dečka kući, oseća kako je sve to uništava. Devojka misli da ako bude dovoljno strpljiva, da će se drugarica «srediti» i u jednom trenutku želeti da bude s njom. Drugarica deluje krajnje rasterećena od ma kojih teškoća koje bi se ticale njene seksualnosti i izgleda veoma srećna kao heteroseksualna. (Ovaj primer može uključiti u nekom trenutku i otvorenu izjavu ljubavi drugarici posle koje sve teče «kao da se ništa nije dogodilo».)

f) «KRATKE VEZE», VIDLJIVOST I POTENCIJALNO VEĆI RIZIK ZA DISKRIMINACIJU - Zaposlena žena, radi na veoma dobro plaćenom mestu u firmi. Radi prekovremeno i ima uzbudljiv posao i društveni život. Upravo kad je njena nova

partnerka poželega da je bolje upozna, ona kaže da je jako zauzeta poslom da bi imala vezu i da više voli «da stvari zadrži jednostavnim».

g) SUPERIORNOST U ODNOSU NA HETEROSEKSUALNE OSOBE - Dve drugarice, obe su lezbejke, i sa tim se jako dobro osećaju. Jedna od njih se bavi humanističkom profesijom, a druga je umetnica. U svojim profesijama se osećaju nadmoćno. Prva smatra da je lezbejstvo doprinelo da ima dodatnu osetljivost za ljudsku patnju, a druga smatra da su homoseksualne osobe kreativnije od heteroseksualnih. Obe su mišljenja «Bolje smo zato što živimo teži život».

h) BITI SAMOHRANA MAJKA I ODGAJATI DETE - Odluka žene koja za sebe zna da je lezbejka za brak sa muškarcem zato što smatra da su detetu potrebni roditelji oba pola. Iako je ovaj partnerski odnos već u dugom roku disfunkcionalan, oseća da nije u stanju da ga napusti, «jer je detetu potreban otac».

Aktivistkinje i internalizovana homofobija - Aktivistkinje često navode ekonomsku nesamostalnost kao razlog nesaopštavanja svog identiteta članovima porodice ili smatraju da članovi porodice to pretpostavljaju ili znaju, ali da se o tome ćuti. «Selektivni» coming out, npr. biti out u zatvorenim krugovima i učestvovati u pojedinim aktivnostima unutar lezbejske zajednice ali ne i na svom poslu u državnom preduzeću, ili biti «u principu out», ali bez spremnosti za pojavljivanje u medijima» - sve to ponekad intenzivira internalizovanu homofobiju (pogledati članak autorke iz januara 2004. na mestu gde se razmatraju prednosti i mane geta).

Odluka da li će saopštiti stoji na strani svake devojke ili žene lezbejske orijentacije koja tu odluku duguje sebi u cilju ličnog rasta. Tema za sopstveno preispitivanje je i situacija kad je aktivistkinja ekonomski samostalna, ne živi u istom gradu sa članovima porodice i ostvaruje «slobodnu» lezbejsku svakodnevicu. Dugotrajna paralizacija odaje utisak kao da je Vas je neko «začarao» («put a spell on you») i Vi osećate kao da tu ništa ne možete i čuvate status quo. Odajete utisak da Vaše ponašanje u jednom suštinskom delu neko drugi kontroliše, Vi ne upravljate svojim životom. Iako razmena o ovim temama može i ljutiti aktivistkinje, često se nametne paradoksalno podsećanje na to da su aktivistkinje upravo te koje se po definiciji bave javnim radom. Aktivistkinje u okviru lezbejskog pitanja postaju aktivistkinje zbog onih žena koje o sebi ćute. Postavlja se pitanje kako se ostvaruje javni rad ako Vi lično niste javni u svom identitetu?! Internalizovana homofobija ovde uzima svoj specifičan danak, time što usporava ritam razvoja lezbejskog pokreta.

Zanimljivo je pogledati fenomen «ženske solidarnosti» u okviru lezbejske zajednice, a u kontekstu internalizovane homofobije. Drugarice koje u svom okruženju ili delu okruženja nisu out ili se trenutno mogu prepoznati u nekoj od

faza coming out-a (pre faze integracije), ponekad su hrabrije da podstaknu drugu da saopšti da je lezbejka. Ovom projekcijom se faktički često «bije sopstvena bitka», ali «posledice nisu moje». Često se dešava da zajednica istog trenutka «dijagnostikuje» nasilje u porodici i proglašava ga za «ljutog neprijatelja» protiv koga se treba boriti. Tačno je da devojke i žene mogu biti izložene nasilju upravo zbog svoje lezbejske orijentacije. Ali, to nije uvek slučaj. I kada je o nasilju reč, neophodno je voditi računa o istoj lojalnosti osobe prema svojoj porodici i ne podsticati je u rastrzanosti između «dve strane», već je jako dobro slušati za šta je tačno spremna u određenom trenutku i to poštovati. Naročito u situacijama ekonomske nesamostalnosti, devojkama i ženama je porodica - pre i posle saopštavanja - jedino uporište. Ovo stanovište je posebno vidljivo kad se govori o invalidkinjama koje takodje čine deo lezbejske zajednice.

Osnovno pitanje kada želite da budete oslonac što se tiče njenog lezbejskog identiteta jeste «da li vidim stvarnu osobu ispred mene?» Važno je utvrditi da li ste zaista izbegli zamku da projektujete svoje predstave, slike i koncepte koji u suštini pripadaju Vašem životu i Vašim strahovima, a bez pažljivog slušanja osobe ispred Vas? Prema dragocenim osećanjima koja osoba iskaže, slušateljke imaju odgovornost, radi se o njenom životu.

ZA KRAJ...

Internalizovana homofobija je centralno kliničko pitanje u radu sa lezbejkama. Bez obzira o kom drugom pitanju koje se tiče lezbejske svakodnevnice se govori, neizbežno je dotaći internalizovanu homofobiju. Neki od predloženih načina prevazilaženja se tiču:

- Konverzije stigme (korišćenja termina «lezbejka» za sebe i druge, odlaženje na mesta gde se sastaju lezbejke, uključenje u rad lezbejske organizacije, i sl.).
- Coming out-a u različitim sferama svog života.
- Uskladjivanja načina života sa svojim identitetom (zajednički život sa partnerkom i otvorenost u tome «ne, mi nismo cimerke, mi smo par»).
- Rada na samopoštovanju i samouvažavanju.

U razvijenim demokratskim državama je uobičajeno da su uspešne dugoročne strategije borbe protiv društvene homofobije, kreirane od strane aktivistkinja - upravo one koje neće podsticati internalizovanu homofobiju i koje svoje utemeljenje nalaze u pitanjima i odgovorima devojaka i žena lezbejske orijentacije (nezavisno da li su deo zajednice ili ne) o njihovim «malim», A JEDINIM STVARNIM ŽIVOTIMA. To vodi aktiviranju lezbejske zajednice iz «in the closet» statusa u jak lezbejski pokret.

Ovaj članak takodje daje sugestiju za početak organizovanog beleženja primera dobre prakse pri saopštavanju svog identiteta i realizaciji lezbejske svakodnevnice. Opravdano, najčešće se navode negativna iskustva, dok

pozitivna uvek postoje, ali se za njih manje čuje. Sve devojke i žene koje su imale pozitivno iskustvo kad su nekoj dragoj osobi saopštile svoj identitet, mogu to opisati u pismenoj formi i podeliti sa drugima. U čemu se sastoji Tvoj primer dobre prakse i šta misliš šta je uticalo da Te osoba kojoj si ispričala o sebi prihvati? Time iskustvo svake ponaosob postaje deo zbira iskustava, žene solidarno razmenjuju iskustva i međusobno se hrabre, a zbir primera dobre prakse predstavlja moćan instrument protiv internalizovane homofobije.

Dušica Popadić

Jun 2004.